Valiokunnan lausunto HaVL 7/2026 vp– HE 5/2026 vp

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 5/2026 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- erityisasiantuntija Hanna Leivo, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Juho Martikainen, oikeusministeriö
- poliisitarkastaja Jari Pajunen, sisäministeriö
- valtionsyyttäjä Mikko Männikkö, Syyttäjälaitos
- poliisitarkastaja Konsta Arvelin, Poliisihallitus
- järjestöpäällikkö Mika Nygård, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry
- professori Mikko Vuorenpää

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- Helsingin poliisilaitos
- Poliisiammattikorkeakoulu
- Rajavartiolaitos
- Tulli

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Esityksessä ehdotetaan sakkomenettelyn käytön laajentamista. Esityksellä ei puututa rikesakkomenettelyyn.

Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010, jäljempänä sakkomenettelylaki) soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi siten, että sakkomenettelyssä voidaan käsitellä rikosasiat, joista ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta

vankeutta ja joista ei ole yleisen rangaistuskäytännön mukaisesti odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Tietyt henkeä ja terveyttä suojaavat rikostunnusmerkistöt rajattaisiin soveltamisalan ulkopuolelle. Laajennetunkin soveltamisalan osalta asian tulee olla selvä ja yksinkertainen, ja asian käsittelylle sakkomenettelyssä vaaditaan epäillyn ja asianomistajan suostumus.

Lisäksi poliisin ratkaisuvaltaa ehdotetaan laajennettavaksi sakkomenettelyssä siten, että poliisi voi antaa sakkomääräyksen kaikista rikostunnusmerkistöistä, joista syyttäjä voimassa olevan lainsäädännön nojalla vahvistaa sakkovaatimuksen antamalla rangaistusmääräyksen. Siten poliisin ratkaisuvallan piiriin kuuluisivat kaikki teot, joista säädetty enimmäisrangaistus on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Poliisi voisi määrätä enintään 60 päiväsakon suuruisen sakkorangaistuksen. Loput asiat ratkaisisi syyttäjä. Ehdotus koskee poliisin lisäksi tullimiehiä, rajavartiomiehiä sekä erätarkastajia. Esimerkiksi Tullin osalta laajennettuun soveltamisalaan soveltuu huomattava määrä rikoksia, jotka täyttävät menettelyn edellytykset. Tämän kaltaisia tapauksia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa matkustajat tuovat matkatavaroissaan tai ajoneuvoissaan kieltojen tai rajoitusten alaisia tavaroita.

Lakimuutoksen tarkoituksena on sujuvoittaa rikosprosessia ja lyhentää sen kestoa. Keskimääräinen rikosasioiden kokonaiskäsittelyaika on viimeisen kymmenen vuoden aikana (2014-2024) pidentynyt alle 10 kuukaudesta yli 15 kuukauteen. Eräs keskeinen syy rikosprosessien pidentymiseen on ollut rikosoikeudenhoidon viranomaisten ja tuomioistuinten pitkäkestoinen rahoitusvaje, mutta käsittelyaikojen pidentymiseen ovat vaikuttaneet myös rikosprosessin toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset, kuten rikosasioiden kansainvälistyminen ja monimutkaistuminen sekä rikosten siirtyminen toteutettaviksi tietoverkon välityksellä. Huomionarvoista on myös, että valtio on maksanut oikeudenkäynnin viivästymisestä asianosaisille korvausta viime vuosina noin 200 000 euroa vuosittain. Vuonna 2024 korvauksia maksettiin yli 400 000 euroa. Rikosasioiden osuus maksetuista hyvityksistä on lähes 60 prosenttia.

Hallintovaliokunta katsoo, että sakkomenettelyn laajentaminen sujuvoittaa ja nopeuttaa rikosprosessia yksinkertaisissa ja selvissä asioissa. Sakkomenettelylain mukainen menettely vaatii esitutkintaviranomaisilta vähemmän työtä kuin täysimittainen esitutkinta. Sakkomenettelyyn kohdistuvilla muutoksilla voidaan tehostaa rikostorjuntaa, lisätä rikostorjunnan vaikuttavuutta ja sujuvoittaa prosesseja, kun resursseja voidaan kohdentaa vaativampiin asioihin. Sakkomenettelyn laajentamisella on olennainen vaikutus niin esitutkintaviranomaisten kuin oikeusviranomaistenkin resurssien käyttöön. Hallintovaliokunta katsoo, että muutos parantaa myös kansalaisen oikeusturvaa, kun asioita saadaan ratkaistua aiempaa nopeammin ja tehokkaammin.

Hallintovaliokunta pitää kannatettavana, että päihdetutkimuskustannukset, jotka ovat olleet tarpeen sakkomenettelyssä käsiteltävän asian selvittämiseksi, on mahdollista määrätä maksettavaksi sakkomenettelyssä. Nykyisin vain tuomioistuin voi määrätä päihdetutkimuskustannukset maksettavaksi, vaikka itse rikosasia olisi selvä ja yksinkertainen sakkorikos. Ehdotettu muutos mahdollistaa tällaisten asioiden nopeamman käsittelyn sakkomenettelyssä. Valiokunta kannattaa myös sakkomenettelyssä määrättävän menettämisseuraamuksen ylärajan korottamista 1000 eurosta 5000 euroon. Ehdotus mahdollistaa

sellaisten selvien ja yksinkertaisten asioiden käsittelyn sakkomenettelyssä, joissa teko itsessään soveltuisi sakkomenettelyyn, mutta menetettäväksi vaadittavan omaisuuden arvo estää menettelyn käytön, minkä vuoksi asia on nykyisin käsiteltävä oikeudenkäynnissä. Esityksen perustelujen mukaan tällaisia voivat olla esimerkiksi ympäristöoikeudelliset lupamaksuasiat.

Hallintovaliokunta pitää perusteltuna sitä, että asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan käsitellä sakkomenettelyssä. Tällä hetkellä asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus jää yleensä aina käsittelemättä sakkomenettelyssä käsiteltävissä tapauksissa, mistä syystä asianomistaja ei saa täytäntöönpanokelpoista ratkaisua ilman erillistä oikeudenkäyntiä. Usein asianomistajan kokema oikeudenloukkaus on kuitenkin esimerkiksi näpistyksen osalta euromääräisesti pienehkö. Pelkästään tuomioistuimen perimä oikeudenkäyntimaksu voi olla suurempi kuin näpistyksen kohteena oleva omaisuuden arvo.

Poliisin käytössä olevien tietojärjestelmien tekniset ratkaisut ohjaavat poliisia soveltamaan sakkomenettelyä oikein. Poliisin tietojärjestelmiä käyttävät poliisimiesten lisäksi niin tullimiehet kuin rajavartiomiehetkin. Myös Metsähallituksen erätarkastajat tukeutuvat poliisin sakkojärjestelmiin. Poliisin järjestelmiä kehitettäessä tulee huolehtia sakkomenettelyn yhdenmukaisesta ja sujuvasta soveltamisesta eri viranomaisissa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan hallituksen esityksessä ehdotettu lain voimaantulo antaa poliisille riittävästi aikaa, että hallituksen esityksen mukaiset ehdotukset saadaan huomioitua tietojärjestelmäkehityksessä.

Ehdotetut lakimuutokset edellyttävät poliisin sakko-ohjeistuksen päivittämistä. Ohjeistusta päivittäessään poliisi tekee yhteistyötä Syyttäjälaitoksen ja mahdollisesti muidenkin rikosprosessin toimijoiden kanssa. Lisäksi ehdotetut muutokset edellyttävät poliisimiesten ja muiden sakkomenettelyä soveltavien viranomaisten asianmukaista koulutusta. Hallintovaliokunta toteaa, että nämä toimenpiteet sekä edellä todetut tietojärjestelmäratkaisut ovat epäillyn ja asianomistajan oikeusturvan varmistamisen kannalta olennaisia. Valiokunta tähdentää tässäkin yhteydessä, että sakkomenettelyssä käsiteltävän tapauksen täytyy olla selvä ja yksinkertainen. Tästä syystä laajemman toimivallan alaan sisältyvät tulkinnanvaraiset tai epäselvät tapaukset eivät voi muutoinkaan tulla sakkomenettelyssä käsiteltäväksi. Myös muutoksenhakuoikeus varmistaa asianosaisten oikeusturvan toteutumista.

Hallintovaliokunta pitää tärkeänä, että esityksessä ehdotetut lakimuutokset voivat tulla voimaan mahdollisimman pian. Tulevaisuudessa sääntelyä on mahdollista arvioida ja kehittää tarvittaessa lisää. Valiokunnan huomiota on kiinnitetty esimerkiksi siihen, että laajennetun soveltamisalan ulkopuolelle jää eräitä sakkomenettelylain 1 a §:ssä määriteltyjä rikoksia, joiden joukossa on yksinkertaisia ja selviä asioita, jotka voisivat soveltua sakkomenettelyyn ja joissa rangaistuskäytäntö on varsin vakiintunut. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tällaisesta tuotu esimerkkinä perusmuotoinen pahoinpitely.

Hallituksen esityksen mukaan sakkomenettelyn soveltamisala säilyy ennallaan silloin, kun on kyse alaikäisen tekemäksi epäillystä rikoksesta. Ehdotettu laajennus ei siten koske alle 18-vuotiaita epäiltyjä.

Esitykseen sisältyy ehdotus siitä, että alaikäisen epäillyn asiaa sakkomenettelyssä käsiteltäessä noudatetaan jatkossa esitutkintalain (805/2011, jäljempänä ETL) 7 luvun 14 ja 15 §:n velvoitteita. Tällöin myös sakkomenettelyasian käsittelyssä noudatetaan alaikäisen epäillyn kohdalla säännöksiä laillisen edustajan läsnäolosta kuulustelussa (ETL 7:14) ja yhteydenotosta vajaavaltaisen lailliseen edustajaan (ETL 7:15). Esityksen perustelujen mukaan nykyistä oikeustilaa on pidetty epätyydyttävänä, koska nykyisin alaikäisen laillinen edustaja ei saa tietoa rikosprosessista kuin vasta jälkeenpäin, eikä hän voi käyttää puhevaltaansa kuin muutoksenhakumenettelyssä. Hallintovaliokunta katsoo, että ehdotusta voidaan pitää perusteltuna ratkaisuna alaikäisen oikeusturvan kannalta. Ehdotus lisää jossain määrin poliisin työmäärää, kun alaikäisen sakkoasian käsittely siirtyisi joissain tilanteissa huoltajien tavoittamiseksi myöhäisempään ajankohtaan eikä asiaa siten voitaisi säännönmukaisesti käsitellä tapahtumapaikalla kentällä toimivan partion toimesta.

Hallintovaliokunta esittää, että lakivaliokunta vielä arvioisi, onko ehdotetun sakkomenettelylain 7 §:n sisältö tarkoitetunlainen, johdonmukainen ja selkeä suhteessa esitutkintalain säännöksiin esimerkiksi siltä osin, tuleeko alaikäiselle epäilylle ilmoittaa hänen huoltajansa läsnäolo-oikeudesta kuulustelussa. Ehdotuksen mukaan, jos sakkomenettelyssä käsiteltävästä rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enintään kuusi kuukautta vankeutta, esitutkintalain 4 luvun 16 §:ää ei tarvitse noudattaa (esim. ETL 4 luvun 16 §:n 2 momentin 2 kohta).

Ehdotuksen mukaan sakkomenettelyssä ei sovelleta esitutkintalain 7 luvun 16 §:ää, jonka nojalla rikosasiasta pitää ilmoittaa sosiaaliviranomaisille. Sosiaaliviranomaisille ilmoittaminen näiden lievimpien rikosasioiden yhteydessä tapahtuu lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n nojalla kuten nykyisinkin.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Hallintovaliokunta esittää,

että lakivaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto HaVL 7/2026 vp

Helsingissä 18.3.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps
varapuheenjohtaja Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Juha Viitala sd
jäsen Paula Werning sd
jäsen Ben Zyskowicz kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne